

Utvärdering av forskarutbildningen i socialt arbete vid Lunds universitet 2019

Undertecknande sakkunniggrupp vill härmed avlägga följande utlåtande gällande utvärdering av forskarutbildningen i socialt arbete vid Lunds universitet.

Sakkunniggruppen har bestått av:

Peter Dellgran, professor i socialt arbete vid Göteborgs universitet (ordförande)

Marjaana Seppänen, professor i socialt arbete vid Helsingfors universitet

Ivar Lødemel, professor i socialt arbete och socialpolitik vid Oslo Metropolitan University

Utlåtandet är organiserat i tre delar. Inledningsvis redogörs för hur vi har uppfattat vårt uppdrag, vilka dokument och övrigt material som har utgjort underlag för utvärderingen samt hur arbetet har genomförts. Därefter görs en systematisk genomgång av utbildningen efter de elva utvärderingskriterier som preciserats i uppdraget. Utlåtandet ska enligt instruktionerna dock inte betygsätta utbildningen utan lägga sin tonvikt vid lärandemiljöns och utbildningens styrkor, utmaningar och utvecklingsmöjligheter.

Avslutningsvis redovisar vi våra sammanfattande slutsatser, synpunkter och rekommendationer, dels med avseende på den aktuella utbildningen, dels med avseende på själva utvärderingsprocessen. Arbetet med denna utvärdering har pågått under våren 2019, i huvudsak enligt fakultetens tidsmässiga ordning för den här typen av utvärderingar.

Uppdraget, underlaget och genomförandet

Samhällsvetenskapliga fakulteten vid Lunds universitet antog i slutet av 2018 en handlingsplan för utveckling av utbildning på forskarnivå. Planen är framtagen av fakultetens särskilda forskarutbildningsråd och består av tre huvudpunkter: kvalitet, kursutbud och kurser, samt kommunikation och administration. Under den förstnämnda punkten anges att ett fakultetsgemensamt sätt att arbeta med kvalitetssäkring och kvalitetsutveckling, anpassat till Lunds universitets policydokument och föreskrifter på området, ska implementeras senast december 2019.

Vidare anges ambitioner att utveckla former för erfarenhetsutbyte mellan institutionerna samt att ta fram riktlinjer och rutiner för kursutvärderingar för fakultetsgemensamma kurser. Denna plan ligger också i linje med det styrdokument som beskriver fakultetsgemensamma processer för kvalitetssäkring och utveckling av utbildning på samtliga nivåer. Förutom verksamhetsdialoger, kursvärderingar mm. beskrivs i det sistnämnda även utbildningsutvärderingar med externa sakkunniga.

Föreliggande utvärdering är således ett exempel på det sistnämnda och har i stort följt medföljande instruktioner. Som redan har nämnts syftar utvärderingen inte till att

betygsätta utbildningen utan till att beskriva och bedöma dess förutsättningar och villkor, styrkor, utmaningar och utvecklingsmöjligheter. Vår tolkning är att utvärderingen och rekommendationer därigenom ska ha konstruktiva förtecken. Utvärderingen ska göras med utgångspunkt i Lunds universitets elva kvalitetskriterier. Såväl institutionens självvärdering som vår genomgång följer i sin systematik dessa kriterier.

I uppdraget ingår att före ett platsbesök granska och analysera institutionens självvärdering och bifogat underlag med tillhörande doktorandinlaga, att skriva ett preliminärt utlåtande och förbereda frågor inför platsbesöket, efter detta färdigställa utlåtandet samt (för ordförandes del) avslutningsvis medverka i återföringsmöte. Av skäl som vi återkommer till förhandlade vi sedermera med ansvariga fram en förändring vad gäller skrivandet av ett preliminärt utlåtande. Utvärderingen är så vitt vi förstått också det första i sitt slag och har därför beskrivits som en pilot. Vi tolkar detta som att vi har ett dubbelt uppdrag: dels att utvärdera den aktuella forskarutbildningen enligt ovan, men dels också komma med synpunkter på själva processen.

Förutom de dokument om kvalitetssäkring och kvalitetsutveckling som nämndes ovan har vi tagit del av ett omfattande *underlag*. Till institutionens egen självvärdering bifogades för det första en lång rad sedvanliga styrdokument av både mer övergripande och detaljreglerande karaktär: (1) Verksamhetsplan och resursfördelning 2019 för samhällsvetenskapliga fakulteten; (2) Fakultetens delegationsordning och arbetsformer; (3) Allmän studieplan för utbildning på forskarnivå till doktorsexamen i socialt arbete (Dnr S 2013/64); (4) Fakultetens gemensamma föreskrifter för utbildning på forskarnivå (Dnr STYR 2017/1434); (5) Handbok för forskarutbildningen vid Socialhögskolan; (6) Handlingsplan för jämställdhets- och likabehandlingsarbete vid Socialhögskolan; (7) Rutiner för att förebygga och hantera konflikter mellan handledare och doktorand inom fakulteten (Dnr STYR 2016/362), samt (8) en checklista med praktisk information inför disputation. Därtill ingick (9) en redogörelse för studentinflytande vid Lunds universitet och (10) ett diskussionsunderlag om språkpolicy vid Socialhögskolan.

Till detta kan läggas (11) en nyskriven och mycket gedigen rapport om samtliga doktorsavhandlingar i socialt arbete som har lagts fram vid Lunds universitet. Rapporten är relativt ovanlig i sitt slag men är mycket informativ för oss som externa bedömare, och torde rimligen även ha ett stort internt värde för Socialhögskolan i Lund.

Vidare kompletterades underlaget successivt med (12) en särskild doktorandinlaga till självvärderingen med särskilda kommentarer och synpunkter rörande bland annat doktorandernas arbetssituation och förekomsten av stress; (13) en sammanställning av samtliga antagna till forskarutbildningen vid Socialhögskolan sedan startåret 1987, med bland annat uppgifter om antal högskolepoäng, samt (14) en sammanställning av samtliga huvud- och bihandledare med uppgifter om genomgången handledarutbildning.

Avslutningsvis har vi fått ta del av några exempel på (15) individuella studieplaner; (16) kursplaner för olika typer av forskarutbildningskurser; (17) program för en av de forskningsdagar som återkommande arrangeras vid Socialhögskolan, samt (18) information om det fakultetsgemensamma programmet "Becoming a Researcher:

Activities to Facilitate Targets”. Till denna digra mängd av dokument av olika slag och omfattning bifogades också (19) sex doktorsavhandlingar, framlagda 2017-2018. Som nämndes ovan är avsikten med föreliggande utvärdering inte att betygsätta utbildningen, vilket bland annat inneburit att avhandlingarnas kvalitet inte har varit föremål för granskning och bedömning. Däremot har möjligheten att ta del av dessa avhandlingar gett oss en viss inblick i vilken typ av avhandlingar som producerats, och något om vilka ämnen, forskningsfrågor, teoretiska perspektiv och forskningsmetoder som åtminstone de senaste åren har präglat doktorandernas forskningsverksamhet. Bland övrigt material kan nämnas Socialhögskolans Årsbok från 2018 som bidragit med en del kompletterande information om institutionen i sin helhet.

Sammanfattningsvis menar vi att det tillhandhållna underlaget mer än väl uppfyller de rimliga krav som kan ställas vid den här typen av utvärdering. De synpunkter vi har på självvärderingens utformning och innehåll redovisas i slutet av denna rapport. Det skriftliga materialet utgjorde också en utmärkt utgångspunkt för de frågor som ställdes, och de samtal som fördes, vid platsbesöket.

Platsbesöket genomfördes i Socialhögskolans lokaler under en heldag (2019-04-26). I tur och ordning hade bedömargruppen tre separata möten med nuvarande och före detta studierektor för forskarutbildningen, tre alumner respektive tre doktorand-representanter. Dessutom fick bedömargruppen möjlighet att vara med vid ett slutseminarium och ha ett mer informellt lunchmöte med prefekt och ovan nämnda studierektorer. Dagen avslutades med ett uppsummerande möte med studierektorerna.

Inför platsbesöket sammanställde och skickade vi ett relativt stort antal *frågor* som utgångspunkt för samtalen. Det handlade såväl om aspekter av mer övergripande, principiell och komplex karaktär som avgränsade detaljfrågor. Frågorna var i princip organiserade efter de elva utvärderingskriterierna så som dessa hanterades i självvärderingen, men eftersom dessa kriterier är en smula överlappande, och då tiden för respektive möte var relativt begränsad, kom samtalen att fokuseras på det som bedömargruppen uppfattat som mer centrala aspekter. Av förklarliga skäl kom också de olika mötena att skilja sig åt en aning vad beträffar vilka frågor som avhandlades. Även våra synpunkter på själva platsbesökets utformning och innehåll redovisas i slutet av denna rapport.

Bedömning av utbildningen efter utvärderingskriterierna

1. Att de faktiska studieresultaten motsvarar lärandemål och examensmål

Inledningsvis är det värt att ha i åtanke att kriteriet om att de faktiska studieresultaten ska motsvara lärandemål och examensmål kanske är det mest komplexa och därigenom också det svåraste att bedöma i all utbildningsverksamhet, vilket gäller för såväl ansvariga som externa utvärderare. När det gäller högre utbildning har t.ex. den nya tidens ordning med kriterier som handlar om värderingsförmåga och förhållningssätt medfört ytterligare svårigheter, både med avseende på vilka aktiviteter som genomförs för att skapa förutsättningar för att studenter ska ha möjlighet att nå den typen av mål, och vilka examinationsformer som är bäst lämpade för att i någon mån mäta eller bedöma i vilken utsträckning målen uppnås.

Med detta sagt bygger denna utvärdering mindre på faktiskt måluppfyllelse och mer på hur, i det här fallet, Socialhögskolans forskarutbildning är uppbyggd och organiserad för att skapa förutsättningar för doktorandernas möjligheter att nå de specificerade målen (som för övrigt är hämtade från Högskoleförordningen och som också återges i studieplanen), samt hur man internt arbetar för att kontrollera och bedöma i vilken utsträckning doktoranderna når upp till dessa mål. En utvärdering av det här slaget blir därigenom snarare en form av mål-medelanalys än en stringent och systematisk bedömning av vad doktoranderna kan och har lärt sig under utbildningens gång.

Forskarutbildningens aktiviteter består i huvudsak av författandet och försvaret av en doktorsavhandling, forskarutbildningskurser samt det som här har benämnts som adderande aktiviteter. I en särskild bilaga till självvärderingen återfinns en systematisk och föredömlig uppställning av vilka aktiviteter som är relaterade till vart och ett av de totalt tio examensmålen, hur de examineras samt vilka adderande moment eller aktiviteter som kan hänföras till respektive mål.

När det gäller utbildning på forskarnivå har själva *avhandlingen* en alldeles speciell status och betydelse. Merparten av lärandemålen har också direkt bäring på avhandlingen och den forskning som är genomförd och presenterad i denna. Det gäller t.ex. allt från "...djup och aktuell specialistkunskap inom en avgränsad del av forskningsområdet.." och "...förtrogenhet med vetenskaplig metodik..." till "...kreativt och med vetenskaplig noggrannhet identifiera och formulera frågeställningar och med adekvata metoder bedriva forskning..." samt "...förmåga att genom egen forskning väsentligt bidra till kunskapsutvecklingen.". Allt detta visar sig normalt i avhandlingen som är föremål för löpande seminariebehandling och kritisk granskning, och som avslutningsvis bedöms och betygssätts på konventionellt sätt av en betygsnämnd. Ytterst – som det också formuleras i självvärderingen – är det doktorsavhandlingarna som produceras vid en institution som utgör underlag för bedömningen av huruvida målen uppnås.

Som nämndes inledningsvis har vi haft möjlighet att ta del av de sex senast publicerade avhandlingarna vid Socialhögskolan. Då dessa är godkända utgår vi från att de rimligtvis också motsvarar examensmålen, även om betygsnämnder som bekant kanske inte gör sina bedömningar efter explicit hänsyn tagen till terminologin i Högskoleförordningens målformuleringar. Det har inte ingått i vårt uppdrag att bedöma kvaliteten på dessa avhandlingar (vilket är en inte helt okomplicerad uppgift i sig), men det måste sägas att de på ett övergripande plan ger ett mycket gediget intryck.

I självvärderingen görs en kortare genomgång av hur antagningen av nya doktorander går till. Genomgången hade med fördel kunnat vara något mer omfattande och fyllig, t.ex. vad gäller överväganden kring nationell kontra internationell utlysning och rekrytering, eller forskningsskissens betydelse. Under platsbesöket fick vi möjlighet att bringa klarhet och diskutera dessa frågor en aning, dock kunde själva antagningsförfarandet och de premisser som styr detta ha utvecklats och problematiserats ytterligare. Särskilt med tanke på dels möjligheterna att göra bedömningar av lämpliga kandidater med avseende på utbildningens mål, dels det som längre fram i självvärderingen nämns om svårigheterna att finna tillräckligt starka kandidater.

Därefter ägnas relativt stort utrymme i självvärderingen åt formerna för avhandlingsprocessen med avseende på en stegvis seminariebehandling från planeringsseminarium till slutseminarium, samt inslaget av opponenter, grönläsning och betygsnämnd. Denna ordning beskrivs också i studiehandboken och utgör en viktig del i det interna kvalitetssäkringssystem som kringgärdar avhandlingsskrivandet. Förfaringssättet liknar i sina huvudstycken det som idag återfinns i andra forskarutbildningsämnen. En skillnad gentemot många andra institutioner är dock att betygsnämndsledamöterna bjuds in till slutseminariet och där kan lämna synpunkter och påtala eventuella brister, ett system som man vad vi förstår är tillfreds med.

Vår bedömning är att procedurerna för att internt kvalitetssäkra avhandlingarna i allt väsentligt är välorganiserade och ändamålsenliga. En fråga rör möjligtvis hur ordningen med enbart tre seminarier fungerar (vid en del andra forskarutbildningar genomförs fyra), och vilken betydelse den relativt långa tiden mellan plan- och mellanseminarium kan ha för att säkra progressionen i avhandlingsarbetet. En annan fråga – som också nämns i såväl självvärderingen som i doktorandinlagan – gäller bedömningarna av när det är tidsmässigt lämpligt att genomföra ett slutseminarium och därmed i vilket skick som avhandlingsmanuset då ska vara. I självvärderingen menar man en relativt stor andel av slutseminarierna genomförs tidigare än vad som är önskvärt, vilket bland annat beror på att man uppfattar slutseminariet som avgörande för att – och *hur* får man förmoda – avhandlingen ska bli klar inom kvarvarande anställningstid.

Problemet med att få till stånd en rimlig genomgång och bedömning av alltför ofärdiga manus är väl känt och diskuterat även på många andra forskarutbildningar. Vid institutionen har frågan diskuterats i omgångar och man har vid enstaka tillfällen sökt finna alternativa vägar, t.ex. i form av förseminarier med interna ledamöter i betygsnämnden. Vårt intryck är att man från ansvarigt håll är väl medveten om problemets karaktär och omfattning. Vår rekommendation behöver därför bara stanna vid att man fortsätter att försöka hitta en rimlig, hållbar och i handledarkollegiet förankrad samsyn och ordning på den här punkten.

Själva slutseminariet genomförs på två timmar, vilket vi åtminstone vid det seminarium som vi deltog på uppfattade som alltför kort tid för att opponenter, betygsnämndsledamöter och andra seminariedeltagare ska ha möjlighet att göra sina röster hörda. Detta är möjligen en randanmärkning, men vårt förslag är ändå att man bör överväga att gå över till tre timmar (vilket är vanligt vid många andra institutioner).

En ytterligare detalj som nämns i självvärderingen är att doktoranderna ibland har efterlyst tydligare anvisningar angående underlagen för planerings- och mellanseminarium. Här menar man från institutionens sida att dessa medvetet har hållits oprecisa med tanke på att underlagen måste tillåtas avspegla olikhet i avhandlingsprocessen. Det är svårt för oss att avgöra giltigheten i såväl doktorandernas önskemål som institutionens argument på den här punkten. Dock kan sägas att vi känner igen den här diskussionen från andra forskarutbildningar, och att det tillhör den typen av reglering som då och då måste hanteras på ett lyhört sätt genom att väga för- och nackdelar med detaljerade kontra mer öppna anvisningar.

När det gäller forskarutbildningens andra – om än med tiden krympande – pelare i form av kursverksamheten behandlas denna i självvärderingen inom ramen för nästföljande

utvärderingskriterium. Det finns också en viss logik i att avhandla kurserna i anslutning till kriteriet om utbildningens fokus på doktoranders lärande. Både när det gäller socialt arbete på nationell nivå och inom en lång rad andra forskarutbildningsämnen har kursverksamheten gradvis minskat i omfattning, blivit allt mindre gemensam och i viss mån mer anpassad efter den enskilde doktorandens kunskapsbehov, behov som i stor utsträckning dikteras av avhandlingens ämne, teoretiska perspektiv och val av forskningsmetoder. Många doktorander väljer t.ex. särskilda teorikurser eller metodkurser (speciellt på fördjupad och mer avancerad nivå) och/eller egna så kallade läskurser, mer eller mindre designade efter avhandlingens innehåll och karaktär.

Detta innebär att man på många forskarutbildningar idag bara tillhandahåller någon form av introduktionskurs och individuella läskurser, och förväntar sig att doktoranderna istället läser kurser vid andra institutioner och lärosäten, eller genom fakultetens försorg. Det ska också sägas att det vid många forskarutbildningar med små doktorandkullar är svårt att upprätthålla en intern, funktionell kursverksamhet på forskarnivå. Den här snabbskissade situationen präglar också Socialhögskolans forskarutbildning. Vi finner ingen anledning att särskilt kommentera eller bedöma det nuvarande upplägget annat än att stryka under att kursdelen kräver regelbunden och systematisk uppföljning i förhållande till utbildningens mål.

Forskarutbildningens tredje pelare, här benämnda som *övriga eller adderade aktiviteter* för att uppnå utbildningens lärandemål, har kommit att få allt större uppmärksamhet under senare år. Det handlar mer specifikt om seminariedeltagande, kommentators- och opponentuppdrag, presentation vid internationella konferenser, deltagande i ansökningsseminarier, att genomföra egen undervisning eller medbedömning av artiklar, men också om t.ex. nätverks- och samarbetsrelaterade aktiviteter och högskolepedagogisk utbildning. Lejonparten av detta kan hänföras till vad som ofta benämns som generiska kunskaper och kvalifikationer, dvs. kontextbunden kompetens och förberedelse för fortsatt vetenskaplig verksamhet och akademisk karriär efter doktorsexamen (och som går utöver ämnesmässig och metodmässig kunskap förvärvad genom avhandlingsarbetet). I linje med detta är det idag påbjudet att inom ramen för forskarutbildningen och handledningen genomföra karriärplanering. På många lärosäten och fakulteter erbjuds t.ex. också särskilda seminarierier för det här ändamålet.

I konkreta ordalag hanteras dessa aktiviteter vid Socialhögskolan i första hand mellan den enskilde doktoranden och dennes handledare, och ska dessutom dokumenteras i den individuella studieplanen. Enligt självvärderingen finns en ganska stor variation i hur enskilda doktorander och deras handledare fokuserar på och dokumenterar målrelaterade aktiviteter av annat slag än kurser och avhandlingsrelaterade moment. Detta nämns som en identifierad utmaning eller brist men beskrivs i relativt allmänna ordalag.

De komplikationer som denna variation, och de skilda sätten att förhålla sig till de individuella studieplanerna detta för med sig, känns igen från andra forskarutbildningar. På den här punkten skulle vi vilja stryka under behovet av en systematisk uppföljning och granskning av samtliga doktoranders övriga aktiviteter, vilket vi uppfattar skulle vara av stort värde såväl internt som för oss som utvärderare. Även om de individuella studieplanerna skulle hålla måttet för en sådan sammanställning skulle

det ändå behövas kompletterande material för att också bedöma kvaliteten i dessa adderande aktiviteter. Det handlar om att därigenom dels utveckla och upprätthålla en tydlig och transparent kravnivå för handledare och doktorander, men dels också förstärka den interna kvalitetssäkringen.

För oss som utvärderare blir det oklart hur många som deltar i de olika adderande aktiviteterna, och hur doktoranderna uppfattar möjligheterna till, och värdet av t.ex. internationella konferenser och utlandsvistelser, undervisningserfarenheter etc. En detalj i sammanhanget, som också berördes under platsbesöket, gäller förutsättningarna att skriva konferenspapers (och sedermera artiklar) för doktorander som väljer att skriva sina avhandlingar som monografier – en tradition som dominerar vid Socialhögskolan. En annan fråga som vi tyvärr inte hann klargöra under platsbesöket (och som får relativt litet utrymme i självvärderingen) gäller hur man hanterar doktorandernas önskemål om, och möjligheter till, att delta i undervisningen vid institutionen.

En ytterligare aspekt som kan inrangeras under detta kriterium (men som även kan relateras till några andra kriterier) rör doktorandernas möjligheter att vara delaktiga i de olika, och relativt många, forskargrupperingar som finns vid institutionen. Det sägs att sådana möjligheter finns men vi har inte fått någon uppfattning om i vilken utsträckning detta är en realitet, eller fungerar, för alla doktorander.

Vår sammanfattande bedömning är att institutionen är väl medveten om de brister och utmaningar som finns när det gäller att säkerställa att doktoranderna når upp till lärande- och examensmål. Detta inbegriper vad vi förstår en medvetenhet om vad som behöver göras för att dels utveckla och förstärka de aktiviteter som i första hand är förknippade med själva avhandlingsarbetet, men kanske framför allt bringa en större ordning och tydlighet i hur man framöver ska handskas med de adderande aktiviteterna på ett systematiskt, enhetligt och ändamålsenligt sätt.

2. Att utbildningen sätter doktoranders lärande i fokus

Under denna rubrik beskrivs i självvärderingen inledningsvis ansvarsfördelningen mellan studierektor och handledare, villkoren för handledarskap samt själva handledningens huvudsakliga innehåll. Med all önskvärd tydlighet framgår att handledarna har ett mycket stort ansvar för att utbildningen förmår sätta doktoranders lärande i fokus, t.ex. för att löpande diskutera vilka kurser som kan vara aktuella eller för att se till att andra aktiviteter genomförs. Här nämns bland annat att handledarna kan söka stöd hos studierektorn som rör enskilda doktoranders situation och progression, men också möjligheten att ta upp frågor på handledarkollegiets månatliga sammankomster.

I övrigt beskrivs uppbyggnaden av kursverksamheten i enlighet med vad vi berörde ovan. Avslutningsvis nämns två identifierade utmaningar och brister. Det handlar för det första om att de föreskrifter som finns angående ett visst totalt antal kurspoäng (25 hp) vad gäller vetenskapsteori, forskningsmetod och forskningsmetodik, resulterar i att flera doktorander väljer att inte gå kurser i kvantitativ forskningsmetodik. Detta innebär, skriver man, en snävare metodkompetens än om det hade funnits ett krav på att genomgå en sådan kurs. Vidare än så diskuteras inte frågan, men den tangerar en

bredare fråga, också den igenkännbar från andra forskarutbildningar, nämligen vilka gemensamma och likartade kunskaper som en genomgången forskarutbildning i ett visst ämne ska bibringas doktoranderna.

Man kan också misstänka att meningarna inom en institution och inom ett handledarkollegium är delade på den här punkten. Frågan har aktualiserats på senare tid som en följd av poängantalets successiva minskning och det ökade inslaget av skraddarsyddas kurser som vi redan har nämnt. I vilken grad, och på vilket sätt, detta uppfattas eller diskuteras som ett problem vid institutionen framgår inte i självvärderingen och blev inte heller föremål för någon längre diskussion under platsbesöket.

Den andra utmaningen eller bristen som påtalas i självvärderingen, och som också får utrymme i doktorandinlagen, gäller skilda synsätt på i vilken utsträckning forskarutbildningen ska ses som en anställning eller som ett utbildningsprogram. Här nämns också i kloka ordalag riskerna med alltför renodlade synsätt. Samt att Socialhögskolans hållning, i förhållande till nationella tendenser där det sistnämnda synsättet har fått ett allt större gehör, har varit att "...infoga aspekter som handlar om process och lärandemål, men samtidigt ha en problematiserande diskussion om riskerna med att forskarutbildningen i allt för hög grad blir ett utbildningsprogram." (sid. 7). Vad detta i mer konkreta ordalag betyder har vi haft svårt att avgöra. Men på denna punkt finns mer att säga – det handlar bland annat om grundläggande uppfattningar om universitetens uppgifter och samhällsroll och forskarutbildningens idé och syften. Vi kan här egentligen bara instämma i att detta ofta uppfattas som en komplikation, men menar också att man inte minst för doktorandernas skull måste fortsätta att diskutera överväganden och ståndpunkter.

Sammanfattningsvis har vi fått uppfattningen att den aktuella forskarutbildningen på ett övergripande plan – och på samma sätt som inom andra forskarutbildningar – arbetar för att sätta doktoranders lärande i fokus, att man även på denna punkt är medveten om vad som måste uppfyllas, och vilka överväganden som måste göras, för att detta ska kunna förbättras ytterligare.

3. Att utbildningen vilar på vetenskaplig och/eller konstnärlig grund samt beprövad erfarenhet

I självvärderingen beskrivs Socialhögskolan i Lund som en stark och kvalificerad forskningsmiljö med en stor andel forskningsaktiva lärare och handledare, vilket man menar möjliggör en forskarutbildning på god vetenskaplig grund. Förutom sex aktiva professorer, 19 docenter och ett stort antal disputerade lektorer finns flera senior- och emeritusprofessorer som på olika vis är delaktiga i forskarutbildningen som handledare och aktiva seminariedeltagare. När det gäller forskningens omfattning och olika inriktningar har vi haft möjlighet att ta del av den digra information om detta som går att nås via institutionens och universitetets hemsida.

Det ingår inte i vårt uppdrag att värdera forskningsverksamheten i sig men en överblick ger vid handen att denna är ämnesmässigt bred, produktiv och framgångsrik vad gäller t.ex. externa forskningsmedel. Socialhögskolan är också tillsammans med systerinstitutionerna i Stockholm och Göteborg de största och mest framgångsrika institutionerna för socialt arbete i Sverige. De olika forskningsprojekt som tidigare

genomförts och nu pågår vid institutionen representerar dessutom flertalet av det sociala arbetets kärnområden. Vidare kan nämnas att ett bland flera kännetecken för Socialhögskolan i Lund är den sedan länge mycket omfattande produktion av lärotexter som används inom såväl socionomutbildningarna som forskarutbildningarna i socialt arbete runt om i Sverige. Att forskningsmiljön har nationellt erkännande framgår också av att Socialvetenskaplig tidskrift nu för en andra omgång har sin hemvist vid institutionen.

När det gäller forskarutbildningskurser har vi inte haft möjlighet att göra en omfattande och systematisk genomgång eller värdering av innehållet i dessa, men utifrån de kursplaner som vi har fått ta del av är vår uppfattning att dessa vilar på god vetenskaplig grund. Här kan också nämnas dels att många doktorander vid institutionen går kurser anordnade av Nationell forskarskolan i socialt arbete och som hålls av professorer, docenter och forskare i socialt arbete från andra lärosäten, dels att doktorander regelmässigt deltar i fakultetens gemensamma kurser som hålls av forskare från andra samhällsvetenskapliga ämnen.

Sammantaget ger detta en bild av en kvalificerad forskningsverksamhet och samlad forskningskompetens som garanterar att forskarutbildningen vilar på både vetenskaplig och (forskningsmässigt) beprövad erfarenhet.

4. Att undervisande personal, inklusive handledare, har ändamålsenlig ämnesmässig, högskolepedagogisk, ämnesdidaktisk och övrig kompetens, samt att lärarkapaciteten är tillräcklig

För att börja med sistnämnda, dvs. frågan om huruvida lärarkapaciteten är tillräcklig, så är detta ibland en springande punkt för vissa lärosäten och utbildningar på framför allt grundläggande och mastersnivå. För större institutioner och på forskarutbildningsnivå är detta ett något mer sällsynt problem. Situationen kan stundtals beskrivas som den omvända: antalet potentiella handledare överstiger antalet doktorander. Däremot förekommer ibland ett matchningsproblem vad gäller att kunna tillhandahålla handledare som är kunniga på de enskilda doktorandernas specifika avhandlingsområden.

Med detta sagt menar vi att lärarkapaciteten vad gäller forskarutbildningen vid Socialhögskolan i Lund inte framstår som ett rent volymmässigt problem. I vilken utsträckning man har lyckats med nämnda kunskapscentrerade matchningsproblem har vi inte kunnat avgöra. Däremot beskriver man i självvärderingen dels hur fördelningen av handledare går till, dels på vilka premisser detta görs. Studierektorn för forskarutbildningen är ansvarig för det förstnämnda vilket innebär samtal med nyantagna doktorander och möjliga handledare. Själva beslutet om fördelningen av handledare tas sedan av prefekt, dock efter att förslagen har diskuterats i handledarkollegiet. Här kan också nämnas att det finns en tydlig och reglerad ordning när det gäller byte av handledare, även det en process som studierektorn ansvarar för.

I självvärderingen berörs en särskild och tudelad problematik med just fördelningen av handledare – en problematik som i växande grad är igenkännbar från andra liknande forskarutbildningar – nämligen dels hur transparent denna process är för inblandade doktorander och handledare, dels vilka faktorer och intressen som spelar roll och hur

dessa vägs mot varandra. I självvärderingen sägs också att klagomål om en otydlig process med att utse handledare har förekommit. På denna punkt menar institutionen att krav mot transparens ibland måste vägas mot diskretion i meningen att det kan förekomma önskemål från doktorander om att vissa personer inte ska utses till deras handledare. Institutionen menar på ett principiellt plan att doktoranders behov inte får underordnas disputerade forskare önskan om att få handleda, samtidigt som doktoranders önskemål inte heller helt ska få avgöra vem som ska bli deras handledare. Utgångspunkten, menar man, ska vara den enskilda doktorandens behov av specifik handledarkompetens.

Dessa principer och överväganden har vi som utvärderare lätt att instämma i. En anledning till att den här typen av problematik har blivit alltmer aktuell har att göra med att erfarenhet av doktorandhandledning har kommit att bli ett viktigt element (och för många ett nålsöga) för vidare meritering och befordringsmöjligheter. Vår enda rekommendation på den här punkten är egentligen bara att institutionen även fortsättningsvis bör vara uppmärksam på den målkonflikt som fördelningen av handledare föranleder, samt vara så transparent det bara går.

När det gäller den första aspekten under denna punkt, dvs. att handledare och lärare har ändamålsenlig ämnesmässig och pedagogisk kompetens, kan vi för det första konstatera merparten av handledarna (med undantag för vissa bihandledare) är minst docent (vilket vi förutsätter är ett villkor för huvudhandledarskap). Av totalt 31 handledare (där några har flera handledaruppdrag) är 25 hemmahörande på Socialhögskolan, övriga sex är rekryterade från andra institutioner. Enligt en bifogad sammanställning av alla handledare har samtliga dessa förutom två (plus tre där läget tydligen är oklart) genomgått handledarutbildning. Vår sammantagna bedömning är att berörd lärar- och handledarpersonal har ändamålsenlig ämnesmässig och pedagogisk kompetens.

5. Att utbildningen ska vara relevant för doktoranderna samt svara mot samhällets behov

Inledningsvis vill vi poängtera att detta kriterium, applicerat på utbildning på forskarnivå, också utgör en av de mer komplicerade och komplexa utvärderingsfrågorna, kanske speciellt när det gäller det sistnämnda, dvs. i vilken grad utbildningen svarar mot samhällets behov. För att tillhandahålla fullödiga svar på det sistnämnda krävs en någorlunda hållfast och rimlig bedömning av vad som kan menas med samhällets behov inom olika områden. Om detta kan olika utbildningsansvariga, handledare, doktorander och utvärderare ha skilda uppfattningar. Sådana uppfattningar kan dessutom skilja sig åt mellan olika vetenskapsområden och discipliner, men också mellan olika aktörer utanför akademien. Möjligen är frågan om utbildningens samklang med samhällsbehov något enklare att hantera på grund- och avancerad nivå (och då särskilt inom professionsutbildningar), även om meningsskiljaktigheter förekommer även här. Vi har dock inte för avsikt att redogöra för vår uppfattning om vad som är samhällsbehov i förhållande till forskarutbildningen i socialt arbete. Istället kommer vi att göra en mer översiktlig bedömning av utbildningens samhällsrelevans.

Frågan om den aktuella forskarutbildningens samhällsrelevans och behovsorientering berörs i mer återhållsamma ordalag i självvärderingen. Det heter att "(f)orskning i socialt arbete verkar inom ett fält där olika aktörer och intressenter har olika uppfattningar om vilken typ av forskning som är samhällsrelevant. Att bedöma vad som

utgör sådan relevans är alltid en utmaning.” (sid. 10). Vi kan inte annat än instämma i detta. Samt påpeka att det inte bara gäller ämnet socialt arbete.

Med detta sagt vill vi inledningsvis understryka att vår övergripande bild av det ämnesmässiga innehållet i aktuella forskarutbildningen utan tvekan framstår som samhällsrelevant, en bedömning som vilar på såväl avhandlingsämnen som kursinnehåll. Vad gäller avhandlingarna utgår vi från både på de nyligen framlagda avhandlingar som vi har kunnat ta del av, och den historiska genomgång av forskarutbildningen som nyligen presenterats. Med tanke på att det stora flertalet av de disputerade dessutom har fått visstids- eller tillsvidaretjänster som universitetslektorer, såväl vid Socialhögskolan i Lund som vid andra lärosäten, och att så pass många sedermera har blivit befordrade till docent och professor, måste utbildningen dessutom tveklöst kunna sägas ha förberett doktoranderna för en fortsatt akademisk karriär, och på det viset visat sig vara relevant, ändamålsenlig och till nytta för doktoranderna.

I självvärderingen nämns att några systematiska alumniundersökningar – som ju kan betraktas som ett slags avläsningsinstrument på den här punkten – inte genomförs. Det kan dock nämnas att man sedan 2018 bjuder in alumner till träffar med nyantagna doktorander där de förstnämnda delar med sig av sina erfarenheter efter sin doktorsexamen. Dessutom har prefekt och studierektor samtal med alla doktorander ett halvår innan finansieringen tar slut, i vilka erfarenheter av forskarutbildningen ventileras. Det framgår inte i vilken utsträckning dessa samtal dokumenteras eller blir föremål för någon systematisk granskning eller återkoppling till doktorander och handledare. Det nämns att ett återkommande tema i dessa samtal är graden av styrning av framför allt avhandlingens innehåll och format (vilket vi återkommer till). Vi förmodar att detta tas upp under denna punkt därför att det kan kopplas till frågan om i vilken utsträckning doktoranderna själva ska bestämma sitt avhandlingsämne och hur detta kan bedömas i förhållande till samhällsrelevans (även om detta inte nämns explicit).

I övrigt tar man i självvärderingen under denna punkt upp samverkan med aktörer inom det omgivande samhället, vilket ofta görs i anslutning till utvärderingar av relationen mellan utbildningsinnehåll och samhällsbehov inom t.ex. programutbildningar på grund- och mastersnivå. Här nämns att Socialhögskolan av tradition söker sådan samverkan, och ett nytillskott i form av en nystartad forskarskola i tillämpad välfärdsforskning med medel från FORTE. Forskarskolan är ett samarbete mellan Socialhögskolan i Lund och tre andra institutioner för socialt arbete, och bygger på ett stort antal kommundoktorander. Dessa kommer att antas till licentiatexamen på halvtid, och kommer på sin andra halvtid fortsätta vara yrkesverksamma inom kommunal socialtjänst. En avsikt är att dessa doktoranders forskning ska vara förankrade i de kunskapsbehov som identifieras inom dessa verksamheter. I självvärderingen nämns också att institutionen arrangerar seminarier och årliga forskardagar där temat om samhällsrelevans har stått i fokus.

Avslutningsvis nämns i självvärderingen en ytterligare utmaning under denna rubrik, vilket sammanhänger med en aktualisering av ett eventuellt behov av ökad internationell rekrytering av doktorander. Det sägs att en sådan rekrytering kan komma att påverka frågan om samhällsrelevans i den mån utländska doktorander kommer att skriva om fenomen och förhållanden som är mer specifika för andra länder än Sverige.

Resonemanget avslutas med den retoriska frågan om hur ämnet socialt arbete ska ställa sig till en sådan utveckling. Anledningen till att internationell rekrytering har aktualiserats sägs vara att man ibland har haft svårt att identifiera tillräckligt starka kandidater bland de sökande till sin forskarutbildning. Trots att det sistnämnda väckte vårt intresse sägs inget mer om detta i självvärderingen, och vi hade tyvärr inte heller möjlighet att diskutera frågan vid platsbesöket.

Sammantaget är vårt övergripande intryck att utbildningen, med avseende på såväl innehåll i kurser och avhandlingar som andra målrelaterade aktiviteter, har relevans för både de enskilda doktoranderna och deras intressen och framtida karriärmöjligheter, och aktörer i det omgivande samhället och deras kunskapsbehov.

6. Att studenterna och doktoranderna har inflytande i planering, genomförande och uppföljning av utbildningen

På den här punkten kan det finnas anledning att uppmärksamma både *förutsättningar* för inflytande och *reellt* inflytande, såväl på individuell som kollektiv nivå. Enligt självvärderingen har doktoranderna – i dialog med sina handledare – ett löpande och stort inflytande över sina egna forskarstudier. På ett mer kollektivt plan beskrivs förutsättningar för inflytande och delaktighet på såväl fakultets- som institutionsnivå. På fakultetsnivå nämns betydelsen av doktorandråd och den särskilda doktorandombudsmannen. På institutionsnivå ges doktoranderna inflytande genom reglerad och sedvanlig representation i institutionens beredande och beslutande organ som institutionsstyrelse och arbetsutskott, och särskilda grupper som t.ex. JML-gruppen (jämlighet, mångfald, likabehandling) och internationaliseringsgruppen.

Därtill nämns att inflytande- och planeringsfrågor drivs i dialog mellan forskarutbildningens studierektor och doktorander samt av den doktorand som mot ersättning åtagit sig en speciell samordnarroll. Dessutom kan nämnas att alla kurser vid Lunds universitet (dvs. även inklusive kurser på forskarnivå) ska utvärderas muntligen eller skriftligen, vilket (om det görs på ett systematiskt och välfungerande sätt) även det är ett instrument för doktorandinflytande.

I självvärderingen beskrivs också att doktoranderna en gång per år erbjuds ett enskilt samtal med studierektorn för utbildningen, och att doktoranderna förutom detta samtal är välkomna att närhelst det behövs höra av sig till densamma med synpunkter, antingen på egen hand eller genom handledare eller doktorandrepresentant. Avsikten med de årliga samtalen är att diskutera och följa upp de egna studierna eller forskarutbildningsprogrammet i sin helhet.

Inflytandefrågan tas inte upp som en av de punkter som doktoranderna i sin inlägga särskilt vill understryka eller komplettera till institutionens självvärdering. Däremot nämns inledningsvis att man tycker beskrivningarna i självvärderingen vad gäller utbildningens grundläggande drag återges på ett representativt sätt. Dessutom menar man att det finns en lyhördhet och flexibilitet i förhållande till individuella önskemål (t.ex. beträffande kurser, utlandsvistelser, externa handledare etc.). Vidare nämns i uppskattande ordalag möjligheten att söka stöd och gemenskap med andra doktorander i olika forum, och att diskutera och driva viktiga frågor. Här nämns särskilt fakultetens doktorandråd.

Skrivningarna i självvärderingen fokuserar främst på förutsättningarna och mindre på i vilken utsträckning institutionen anser att inflytandet fungerar. Det sägs att det är vanligt att synpunkter förs fram till studierektorn, men inte vad dessa kan eller brukar handla om. När kursvärderingar nämns anges inte hur dessa fungerar i praktiken. Vad gäller av institutionen identifierade utmaningar och brister nämns på den här punkten enbart det mångåriga lokalproblem som institutionens har dragits med, och som bland annat inneburit att doktorander har saknat – och önskat – vardagliga samtal med disputerade forskare och professorer. Genom den förestående flytten till nya och gemensamma lokaler har institutionen nu förhoppningar om att detta ska kunna förbättras.

På grund av tidsbrist kom tyvärr inte frågan om studentinflytande – varken vad gäller dess mer formella förutsättningar eller reella karaktär – att behandlas under platsbesöket i den utsträckning som den förtjänar. Men då inga större brister eller utmaningar vad gäller studentinflytandet (förutom då lokalfrågan) påtalas i vare sig självvärderingen eller – framför allt – doktorandinlagan kan vi som utvärderare inte göra någon annan bedömning än att utbildningen på den här punkten tycks vara välfungerande. Möjligen hade det varit av intresse att få mer information om doktorandsamordnarens roll och betydelse. Rimliga förutsättningar för doktorandinflytande på såväl enskild som kollektiv nivå verkar således vara på plats, och det vi läst och hört vittnar om att även det reella inflytandet upplevs som fullgott.

7. Att en ändamålsenlig och för alla tillgänglig studie- och lärandemiljö med välfungerande stödverksamhet föreligger

Frågan om ändamålsenlig och tillgänglig studie- och lärandemiljö omfattar flera aspekter, allt från administrativa, ekonomiska, fysiska och materiella förutsättningar till psykosociala arbetsmiljöfaktorer i form av arbetsplatskultur, sociala relationer, formella stödsystem, samt därigenom också förutsättningar för inkludering, gemenskap och trygghet för såväl doktorander och handledare och lärare som annan berörd personal. Som anställda omfattas doktoranderna av de rättigheter, skyldigheter och de stödsystem som gäller för alla anställda.

På motsvarande vis, och i likhet med studenter på andra nivåer, har doktoranderna även tillgång till universitetets servicefunktioner, biblioteksstöd, datorprogram o dyl. Dessutom har doktoranderna tillgång till arbetsplats, dator, telefon och andra sedvanliga kontorsresurser. Dock är det enligt självvärderingen vanligt att man som doktorand antingen har ett litet arbetsrum eller delar sådant med annan doktorand.

Allt detta framstår i våra ögon som väl reglerat och väl fungerande. Då inget speciellt har framkommit i självvärderingen och doktorandinlagan eller vid platsbesöket, och då den här typen av organisatoriska och administrativa arrangemang och villkor normalt sett fungerar – och ska fungera – vid svenska universitet och högskolor och utbildningsprogram, finns det ingen anledning att kommentera detta ytterligare än att vår bedömning är studie- och lärandemiljö i dessa avseenden fungerar på ett tillfredsställande vis.

I särskilda avsnitt i självvärderingen beskrivs formerna för introduktion till nyantagna doktorander respektive de ekonomiska förutsättningarna. I båda fallen liknar dessa omständigheter de som under några år har vuxit fram vid svenska lärosäten och på motsvarande forskarutbildningar runt om i landet. Vad gäller introduktion – som kan ses som en del av stödsystemet – ges vid fakulteten dels en heldagsintroduktion varje höst för nya doktorander, dels en särskild kurs med den introduktionsdoftande benämningen *Kick-start to academic life*. På universitetsnivå ordnas också en årlig, gemensam genomgång för alla nyanställda personalkategorier.

På institutionen introduceras de nya doktoranderna till forskarutbildningen på flera sätt, för vilka studierektorn för forskarutbildningen har ett huvudansvar. Förutom den information som återfinns i studiehandboken genomförs en poänggivande introduktionskurs. Dessutom informerar institutionens personalsamordnare alla nyanställda om administrativa och organisationsspecifika system och regelverk (såväl vad gäller anställda i allmänhet som specifikt för doktorander). Sammantaget är vår bedömning att introduktionen av nya doktorander är genomtänkt och välorganiserad.

Doktorandernas ekonomiska villkor beskrivs i självvärderingen som goda. Förutom själva lönen, bidrar institutionen med 10 000 kr per kurs för avgifter och omkostnader för externt kursdeltagande om detta anses nödvändigt för studierna eller om motsvarande kurs inte ges av den egna fakulteten. Dessutom har varje doktorand en så kallad ryggsäck om totalt 40 000 kr för att användas fritt till konferenser, fältarbete, litteratur etc. Dessa medel är villkorade till att doktoranden deltar vid minst en internationell konferens under sin utbildning. Vidare bekostar fakulteten språkgranskning av engelskspråkiga artiklar medan institutionen bekostar motsvarande språkgranskning av avhandlingsmanus samt etikprövning. Utöver detta anges att doktorander regelbundet söker bidrag och stipendier för resor och utbyten. Den här typen av villkor och förutsättningar vad gäller expenser varierar som bekant mellan olika lärosäten och forskarutbildningar, men framstår sammantaget här vara förhållandevis goda.

Det i särklass mest framträdande problemet i såväl självvärderingen som i doktorandernas egen inlaga rör förekomsten av arbetsrelaterat stress och till detta relaterade sjukskrivningar samt avhandlingsarbeten som inte blir klara inom stipulerad tid (och som i sig leder till oro och stress inför att anställningen ska ta slut). I självvärderingen beskrivs situationen som "...forskarutbildningens enskilt största utmaning" (sid. 13). Frågan omfattar också hälften av innehållet i doktorandinlagan, vilket ytterligare understryker frågans allvar.

Även om problemets omfattning inte beskrivs närmare är det lätt att förstå att detta är något som upplevs och uppmärksammas av såväl doktorander som handledare och utbildningsansvariga som återkommande bekymmer. Situationen bekräftas också av medarbetarenkäterna som visar att doktoranderna mer än andra personalkategorier upplever och rapporterar stress, ett förhållande som även gäller för andra ämnen vid fakulteten. Det bör också tilläggas att stress och sjukskrivningar bland doktorander har blivit allt vanligare även på nationell nivå.

Orsakerna till stress och sjukskrivningar kan vara komplexa men tillskrivs ofta de manifesta och latentaste prestationskrav som genomsyrar den akademiska kulturen, och

som finns inbyggda i forskarutbildningen och dess återkommande kvalitetsprövningar och granskningar i form av t.ex. seminarier med opponenter. Därtill, vilket understryks i självvärderingen, hänförs upplevelser av stress till oro för att inte bli klar inom de 48 månader som står till buds. Det anges också att det är vanligt att doktorander inte blir klara med sin forskarutbildning i tid innan anställningstiden är slut, och att det förekommer sjukskrivningar där den här typen av stress är en bidragande orsak. I självvärderingen skrivs dock inget om hur institutionen framdeles vill arbeta för att hantera denna problematik.

Både när det gäller problemens orsaker och förslag till hur man bör handskas med dem är doktorandinlagan mer utförlig. Doktoranderna instämmer i att dessa problem och utmaningar bör prioriteras. Man beskriver universitetet som en arbetsplats där alla förväntas prestera högt, och en press på att som doktorand anpassa sig till ett stundtals väldigt intensivt arbetstempo. Därtill pekar man på handledarnas möjligheter att bedriva handledning då dessa i förekommande fall påverkas av byten av positioner och undervisningsmässiga förändringar.

Särskilt att notera är att doktoranderna i detta sammanhang också menar att olika synsätt hos handledarna vad gäller hur man ser på vad det innebär, eller bör innebära, att doktorera emellanåt kan generera otydliga förväntningar på den enskilde doktoranden. Detta beskrivs såväl i doktorandinlagan som i självvärderingen som att det föreligger interna spänningar mellan synen på dels forskarutbildningen som en anställning eller en utbildning, dels i vilken utsträckning man ser avhandlingen som "körkort" respektive "livsverk". Denna spänning framkom även vid platsbesöket under samtalen med både alumni och aktiva doktorander, och är dessutom något vi som utvärderare kan känna igen från andra lärosäten och forskarutbildningar. I doktorandinlagan nämns också att doktoranderna på den här punkten upplever motstridiga budskap mellan institutionens handledarkollegium och det som betonas i fakultetsgemensamma doktorandsammanhang (vilket dock inte preciseras närmare).

Ytterligare en omständighet som nämns i inlagan som kan påverka oro och stress handlar om lämplig tidpunkt för att lägga fram sitt avhandlingsmanus för slutseminarium. Frågan om vilket skick avhandlingsmanus ska vara inför slutseminarium och hur lång tid som kan beräknas mellan slutseminarium och disputation, berörs också som tidigare nämndes i självvärderingen och diskuterades vid platsbesöket. Vad vi förstår är detta en diskussion som pågår och som framöver förhoppningsvis kommer att leda fram till en mer enhetlig policy.

Innan doktoranderna i sin inlaga redogör för några förslag om hur arbetet med doktorandernas psykosociala miljö kan förbättras vill man gärna understryka att det befintliga stödsystemet i form av personalansvarig, studierektor, skyddsombud, handledare, prefekt, doktorandombudsman samt företagshälsan, finns att tillgå vid behov. Icke desto mindre är ett av doktorandernas förslag ökad information om, och kommunikation kring, dessa stödstrukturer, vilket också inbegriper möjligheterna att få psykologkontakt. Detta beskrivs också som ett sätt att minska den stigmatisering som det kan innebära att man som doktorand inte mäktar med och/eller hinner bli klar med sin avhandling och sina forskarstudier i tid. Känslor av misslyckande och stigmatisering, vid sidan av försörjningsproblematiken, hos de doktorander som inte blir klara i tid har även uppmärksammats vid andra lärosäten och forskarutbildningar.

I övrigt föreslår doktoranderna mer samarbete med universitetets HR-avdelning som bland annat ordnar workshops om stresshantering. Vidare efterlyser man tydligare riktlinjer kring, och extra stöd inför, slutseminarium, fler seminarier om vad vi uppfattar som inslag av karriärplanering och/eller forskarutbildningen i ett längre arbetslivsperspektiv. Avslutningsvis ställer doktoranderna frågan i vilken utsträckning handledare förbereds för att hantera doktoranders stress.

I anslutning till förekomsten av tids- och prestationsrelaterad stress berörs också i doktorandinlagan frågan om det som benämns som balansgången mellan frihet och styrning och kontroll, vilket också aktualiserades i våra samtal med alumni och nuvarande doktorander. Även om det rimligtvis torde finnas skillnader mellan olika doktorander vad gäller upplevda behov av t.ex. mer styrning respektive frihet vad gäller avhandlingsarbetets och studiernas fortskridande (vilket också framkom vid platsbesöket), och för att fler avhandlingar ska bli klara i tid, vill doktorandkollektivet framför allt understryka behovet av utökade stödstrukturer och kommunikation kring stress snarare än ökad styrning och kontroll. Här nämns också betydelsen av den individuella studieplanen, som vissa doktorander uppskattar som goda verktyg för att planera sin utbildning, medan andra upplever som ett ytterligare stressmoment.

Såväl förekomsten av med tiden utbyggda stödsystem som ökad uppmärksamhet på doktoranders arbetsvillkor och stress är kända på nationell nivå. Även förekomsten av delade meningar hos handledare om forskarutbildningens och doktorsavhandlingens karaktär, mål och syften, och de ibland skilda krav och förväntningar på doktoranderna som detta kan resultera i, återfinns på forskarutbildningar i andra ämnen. Det är vår uppfattning att problemens art och omfattning är ett resultat av både allmänna strukturer, gemensamma för forskarutbildningen i Sverige, som lokala omständigheter.

Vår bedömning är att det på Socialhögskolan i Lund finns en tydlig medvetenhet om dessa problem. Vi uppfattar dessutom att man har för avsikt att i dialog med doktoranderna, och genom handledarkollegiet, dels förstärka befintliga stödsystem och dels skapa förutsättningar för en mer enhetlig hållning och policy vad gäller de förhållanden som på olika vis medverkar till svårhanterbar oro och stress bland doktoranderna. Något som låter alldeles utmärkt i våra öron.

8. Att en kontinuerlig uppföljning och utveckling av utbildningen sker

Enligt institutionens självvärdering upprätthålls förutsättningarna för en kontinuerlig uppföljning och utveckling av utbildningen genom att: (1) samtliga doktorandkurser utvärderas; (2) studierektorn för forskarutbildningen dels har löpande samtal med doktorander som representerar doktorandkollektivet vid institutionen, dels med enskilda doktorander (som erbjuds samtal en gång per år, förutom det samtal som studierektor och prefekt har med varje doktorand ett halvår innan disputation), dels deltar vid ett doktorandmöte per termin; (3) policyfrågor och informationsutbyte sker vid handledarkollegiets månatliga möten; (4) särskilda forskarutbildningsfrågor behandlas vid institutionens årliga forskardagar.

Vad gäller identifierade utmaningar och brister på den här punkten skrivs i självvärderingen relativt kortfattat om att det är ”..svårt att föra mer ingående

strategiska diskussioner om utbildningens utvecklingsbehov” (s. 13). Det anges också att handledarkollegiet är stort och att man överväger att låta professorerna i samråd med de två prefekterna ta ett större ansvar för uppföljning och utveckling av utbildningen.

Flera av de tidigare kriterierna fokuserar på olika kvalitetsaspekter medan den här punkten tar sikte på mer övergripande frågor om former och praxis för såväl löpande kvalitetssäkrings- som mer långsiktigt, strategiskt utvecklingsarbete. Redogörelsen i självvärderingen är på den här punkten relativt sparsmakad och blev därför också föremål för frågor och diskussion under våra samtal vid platsbesöket. Vårt intryck är för det första att studierektorn har ett viktigt ansvar för, och en uppenbar nyckelroll i, både det löpande och det långsiktiga arbetet. Vi antar att studierektorn på olika vis i mer övergripande form sammanställer och återför till prefekt, handledarkollegiet och doktorandmöten kursutvärderingar och sådant som aktualiserats i enskilda doktorandasamtal men som har ett mer allmänt intresse.

Studierektorn är dessutom sammankallande för handledarkollegiet, vilket ger ett stort ansvar för dagordning, informationsspridning samt identifiering och hantering av principiella frågor. Studierektorns centrala roll, tillsammans med de nämnda svårigheterna att få till stånd utvecklingsdiskussioner i handledarkollegiet och planerna på att låta professorerna ta ett större ansvar, ger för det andra en bild av en hög grad av kollegial styrning men med möjligtvis alltför flytande informell styrning och kontroll av forskarutbildningen. En sådan ordning behöver inte utgöra ett problem i sig men kräver naturligtvis en del av nyckelpersoner (i det här fallet studierektorn), och dennes samspel med ansvarig prefekt, handledare och doktorander.

På många andra lärosäten finns på institutionsnivå särskilda råd för forskarutbildningen vars uppgift är att vara beredande organ för antingen prefekt eller institutionsstyrelse (beroende på vilken linjeorganiseringsmodell som man valt). I dessa råd sitter normalt sett representanter för såväl professorer, handledare och doktorander. Oavsett vad man har för generell uppfattning om linje- respektive kollegial styrning – och hur dessa ska balanseras – så innebär en rådsmodell åtminstone en tydlig formalisering av ansvarsfördelning och arbetsuppgifter, samt möjligen en viss avlastning för studierektorn.

Vår sammanfattande bedömning är att det finns ett behov att se över formerna för kvalitetssäkring och kvalitetsutveckling vad gäller forskarutbildningen, vilket det av självvärderingen och våra samtal att döma också finns en medvetenhet om vid institutionen. Vi uppfattar att det handlar om att såväl staga upp studierektorns arbete ytterligare, som att hitta fungerande och mer fastare former för systematiskt och ändamålsenligt uppföljningsarbete och (kanske framför allt) arrangera formerna för strategisk och mer långsiktig utveckling. Även om detta inte behöver ske via etablering av ett särskilt forskarutbildningsråd, utan att man istället väljer att inrätta ett professorsråd, så handlar det i grund och botten om att i görligaste mån tydliggöra och formellt reglera inslaget av kollegial styrning.

Att ett handledarkollegium är stort är i sig en utmaning, särskilt om det rör sig om personer med olika uppfattningar och varierat engagemang, som kanske inte i första hand, eller enbart, löses med ökad grad av formalisering av ansvar eller berednings- och beslutsvägar. Däremot borde detta kollegium, tillsammans med ett välarrangerat

doktorandinflytande, kunna tillskrivas en självklar och central roll för kortsiktig bevakning och långsiktig utveckling av forskarutbildningens förutsättningar, innehåll och kvalitet.

9. Att internationalisering och internationella perspektiv främjas i utbildningen

Främjandet av internationalisering har under de senaste åren varit en viktig del av forskarutbildningen. Inom vissa delar av samhällsvetenskapen har forskarutbildningen fortfarande en stark nationell förankring samtidigt som det internationella samarbetet och utbytet har ökat. Forskarutbildningen i socialt arbete vid Socialhögskolan i Lund har under de senaste sex åren blivit mer internationell i olika avseenden, t ex. genom ett ökat antal doktorander från andra länder. Man har också för avsikt att skapa förutsättningar för en ökad internationell rekrytering, dels genom att i den senaste utlysningen publicera utlysningstext på både svenska och engelska, dels att utveckla en språkpolicy som ett första steg för att underlätta för internationella doktorander att vistas vid institutionen.

Det betonas också att det har skett en försiktig ökning av engelskspråkiga avhandlingar. Enligt den bifogade rapporten av Arne Kristiansson har en femtedel av totalt 27 doktorsavhandlingar under perioden 2008-18 skrivits på engelska. Vidare förutsätter man att doktorander deltar i minst en internationell konferens under utbildningen. I sammanhanget kan också nämnas att det finns en koordinator som arbetar med student- och lärarmobilitet.

I självvärderingsrapporten är en av de centrala utmaningar som nämns avsaknaden av en genomtänkt strategi för forskarutbyte. För tillfället baseras internationella besök främst på personlig kännedom eller individuellt tagna kontakter. Även språkfrågan utpekas som en utmaning, såväl i självvärderingen som i doktorandinlagen. Eftersom det finns flera icke-svensktalande doktorander använder doktoranderna på eget initiativ alltid engelska vid gemensamma doktorandmöten, e-postkommunikation och socialt umgänge. Det finns också en ökad uppmärksamhet kring, och vad vi förstår en pågående diskussion om, kursspråk. För närvarande ges de interna kurserna på svenska, medan fakultetens forskarutbildningskurser ges på engelska.

Just språkfrågan är en ofrånkomlig aspekt när det gäller internationalisering, och något som i princip alla forskarutbildningsämnen antingen har brottats med eller fortfarande brottas med. Socialhögskolan har i sin språkpolicy bland annat angivit att dokument som reglerar forskarutbildningen ska finnas antingen både på svenska och engelska eller enbart på engelska. Frågan om institutionstjänstgöring för doktorander som inte behärskar svenska språket nämns också i dokumentet. Man är med andra ord medveten om att möjligheterna för dessa att genomföra undervisning är begränsade. Inom forskningen anges att de två språken ska användas flexibelt och parallellt.

Det faktum att forskarutbildningen i huvudsak genomförs på svenska motiveras bland annat med att majoriteten av medarbetarna är svensktalande. Med tanke på att den stora merparten av universitetsanställda behärskar engelska relativt bra behöver detta i sig inte vara ett hinder för att ha engelska som generellt undervisningsspråk inom forskarutbildningen. En renodlat engelskspråkig forskarutbildning skulle bland annat främja socialiseringen för internationella doktorander. Under platsbesökets samtal med

doktorander framkom också att många av de internationella doktoranderna har svårt att känna sig helt integrerade i institutionens forskningsmiljö. Brist på undervisningsmöjligheter och möjlighet till kommunikation kan förorsaka frustration och känslor av utanförskap. Vidare skulle engelska som gemensamt språk också kunna förbereda svenska doktorander för internationellt samarbete i form av nätverk, konferenser, forskarutbyte etc.

Den viktiga betydelse som handledarna har i (all) forskarutbildning framkom under flera utvärderingspunkter såväl i självvärderingen som under platsbesöket. Även i frågan om internationalisering har handledarna en central roll. Betydelsen av handledarnas internationella nätverk brukar inte sällan vara avgörande, speciellt i början av doktorandstudierna. Handledarna kan också aktivt uppmuntra och stödja doktoranden i att delta i konferenser och nätverksmöten där det finns möjlighet att knyta kontakter som kan leda till internationellt utbyte. I vilken mån detta fungerar på ett tillfredsställande sätt, eller i vilken grad handledarnas engagemang och stöd i dessa avseenden eventuellt varierar, har vi dock inte kunnat avgöra.

Vår sammanfattande bedömning är att det finns en del som tyder på en positiv utveckling under de senaste åren vad gäller internationalisering men att det också finns påtagliga utmaningar som förutsätter aktivt utvecklingsarbete. Internationalisering kan förstås på olika sätt och kan innefatta många olika dimensioner och former. Därför finns det ett behov av att skapa en gemensam uppfattning om vad internationalisering innebär och förutsätter. En genomtänkt strategi skulle vara ett nyttigt redskap i detta avseende. Vi är väl medvetna om språkfrågans komplexitet och betydelse vad gäller internationaliseringen. Vi vill dock inte ge en entydig rekommendation på den här punkten, annat än att uppmuntra institutionen till att även fortsättningsvis diskutera och utveckla lokalt anpassade och fungerande former för språkhantering.

10. Att jämställdhets- och likabehandlingsperspektiv integreras i utbildningen

Ambitionen att integrera jämställdhets- och likabehandlingsperspektiv i de högre utbildningarna har blivit en central del i de jämställdhetspolitiska målen för utbildningssektorn, tillsammans med arbetet med att främja, följa upp och stödja mer generellt jämställdhets-, likabehandlings- och mångfaldsarbete vad gäller t.ex. arbetsvillkor och utvecklingsmöjligheter för anställda och studenter. Vid Lunds universitets samhällsvetenskapliga fakultet finns en fakultetsgemensam ledningsgrupp för jämställdhet, likabehandling och mångfald (JLM-gruppen) som har till uppgift att just följa upp och stöda jämställdhetsarbetet inom fakulteten utifrån både universitetets gemensamma och fakultetens egna planer för sådant arbete. Därtill har Socialhögskolan en egen JLM-grupp som arbetar för att integrera jämställdhetsperspektiv i det generella arbetsmiljöarbetet samt bevaka att dessa perspektivet är synliga och integrerade i all utbildning vid institutionen.

Enligt självvärderingsrapporten framträder JLM-relaterade frågor och kunskaper i avhandlingar som handlar om genus, klass, etnicitet, sexualitet, funktionshinder och ålder, teman som också har en stark ställning inom själva ämnet socialt arbete. Sådana aspekter och frågor berörs sannolikt därför även i olika forskarutbildningskurser, något som dock inte nämns i självvärderingen. Däremot kommenteras frågan om balans och snedfördelning vad gäller kön. Här nämns det faktum att det finns en kraftig – och

ökande – överrepresentation av kvinnor i doktorandkollektivet: av totalt 23 personer som disputerat under senaste tio åren har 18 varit kvinnor. Under forskarutbildningens första tio år var fördelningen i stort sett den omvända (14 av totalt 18 disputerade var då män). Det kan tilläggas att den kraftiga ökningen av andelen kvinnor också är genomgående vad gäller forskarutbildningarna i socialt arbete i Sverige (och dessutom igenkännbar inom många vetenskapsområden och ämnen, såväl nationellt som internationellt).

Den könsmissiga fördelningen vad gäller handledare framgår enligt bifogad sammanställning av interna och externa huvud- och bihandledare. Av totalt 31 verksamma handledare återfinns något fler män än kvinnor (17 respektive 14). När det gäller huvudhandledare är skillnaden större: av totalt 15 personer med huvudhandledarskap är 10 män. Det nämns i självvärderingen att kön beaktas vid såväl antagning av doktorander som tillsättning av handledare och betygsnämnd. På vilket sätt detta görs framgår dock inte. Andra mångfalds- och likabehandlingsaspekter än könsrelaterade nämns inte i självvärderingen.

Förutom påpekandet om den könsmissiga fördelningen bland doktoranderna pekas inte någon explicit utmaning eller brist ut i självvärderingen, vilket kan tolkas som att man inte uppfattar att det finns några större problem på den här punkten. Vår uppfattning är emellertid att man vid institutionen återkommande uppmärksammar JLM-relaterade frågor, och att det finns formaliserade inslag form av styrdokument och en särskild JLM-grupp. Det står också klart att både frågan om jämn könsfördelning, och mångfaldsfrågan, t.ex. med avseende på rekrytering till högre utbildning, är en gemensam utmaning för utbildningspolitiken och de högre lärosätena som inte enbart kan hanteras på lokal nivå.

11. Att ämnesrelevanta perspektiv i hållbar utveckling främjas i utbildningen

Enligt utvärderingskriterierna ska även ämnesrelevanta perspektiv i hållbar utveckling, med avseende på att sådana ska främjas i den granskade utbildningen, tas i beaktande. Självvärderingsrapporten är på den här punkten mycket kortfattad. Man konstaterar i princip bara att ämnesrelevanta perspektiv är närvarande i utbildningen vid Socialhögskolan. Vi förmodar att detta ska tolkas som en närvaro i såväl socionomprogrammet och kurser på mastersnivå som inom forskarutbildningen. Vad gäller det sistnämnda nämns att en av institutionens professorer har en forskningsinriktning mot miljö och tillväxt, samt att två doktorander för närvarande skriver sina avhandlingar med koppling till hållbar utveckling. Detta innebär i sin tur att det hålls doktorandseminarier och presentationer som har sådana utgångspunkter och sådant innehåll. Dessutom nämns att en av institutionens forskardagar 2018 ägnades åt "degrowth" (vilket inte förklaras närmare) där forskare från både inom och utom den egna institutionen deltog med presentationer.

Förståelsen av hållbarhetsperspektivet framträder i självvärderingen enligt vår mening relativt snävt och innebörden och betydelsen av hållbar utveckling i förhållande till socialt arbete hade kunnat diskuteras ytterligare en smula. I den mån man i självvärderingen också hade riktat ett tydligare fokus på *social* hållbarhet är det mycket möjligt att redogörelsen hade kunnat bli mer omfattande då både vissa kurser och avhandlingsarbeten, som t.ex. berör olika typer av sociala strukturer, ojämlikhet, sociala

problem, maktförhållanden och socialpolitiska åtgärder, på olika vis har uppenbar anknytning till just frågor om hållbar samhällsutveckling.

Sammanfattning med slutsatser och rekommendationer

Vårt huvudintryck är att forskarutbildningen i socialt arbete vid Lunds universitet på ett övergripande plan och i allt väsentligt fungerar väl, och att man från ansvarigt håll framför allt är väl medveten om vilka problem och utmaningar som finns och behöver hanteras framöver. Detta måste beskrivas som en uppenbar styrka. Det verkar också finnas en någorlunda god samsyn mellan ansvariga och doktorander kring vilka de största utmaningarna är, t.ex. förekomsten av svårhanterbar stress och skilda synsätt och förväntningar bland handledarna. Vi har dessutom fått bekräftat att det har genomförts en hel del förbättringar under senare år för att utveckla, stabilisera och hålla samman verksamheten.

Det är också att viktigt påpeka att de problem och utmaningar som präglar denna forskarutbildning inte på långa vägar, eller på någon punkt, är särskilt unika, vare sig när det gäller forskarutbildningarna i socialt arbete, eller forskarutbildningen i Sverige mer generellt. Det handlar således om strukturella faktorer och inbyggda komplikationer som måste hanteras på ett hållbart och funktionellt sätt på lokal nivå. En utmaning som fått stor uppmärksamhet under senare år är just t.ex. arbetsvillkoren och den psykosociala arbetsmiljön för doktoranderna, en annan att hålla ihop ett numerärt växande handledarkollegium, och i detta skapa förutsättningar för en någorlunda tydlig samsyn kring allt från forskarutbildningens och doktorsavhandlingens syften och mål till hanteringen av de individuella studieplanerna.

Det sistnämnda tangerar ett ytterligare kännetecken för i princip all forskarutbildning: det löpande behovet av att anpassa sig till nya krav och regler, eller successivt förändrade akademiska spelregler och normer (t.ex. vad gäller antalet kurspoäng i förhållande till avhandlingspoäng, kraven på sammanläggningsavhandlingar, eller den ökade vikt som tillmätts de s.k. adderade aktiviteternas roll för utvecklingen av generiska kunskaper och som förberedelse för akademiskt yrkesliv och vetenskaplig karriär). I likhet med all högre utbildning är forskarutbildningen på det viset mer eller mindre ständigt i rörelse. Vår uppfattning är att det – inom den utbildning vi här har fått förmånen att utvärdera – finns en god beredskap för att även fortsättningsvis hantera såväl externa som interna förändringar av villkor och premisser.

Låt oss inledningsvis nämna de aspekter och utvärderingskriterier som vi uppfattar vara förhållandevis problematiska. Det handlar således om sådant som vi bedömer fungerar särskilt väl och i enlighet med de krav som kan ställas på den här typen av utbildning. Vi menar för det första *att forskarutbildningen är relevant för doktoranderna och det omgivande samhället*. Vi har medvetet valt att formulera det sistnämnda i termer av relevans istället för behov. Vad som ska definieras som behov är återkommande föremål för kontroverser i olika ämnen – det råder av oundvikliga skäl ofta delade meningar bland olika aktörer såväl inom som utanför akademien om forskningens samhällliga roll och uppgifter.

Inte minst gäller detta ämnet socialt arbete där t.ex. statsmakterna och delar av forskarsamhället under de senaste decennierna har haft delvis olika syn på vilken

kunskapsproduktion som bör prioriteras. Sammantaget menar vi att utbildningen, med avseende på såväl innehåll i kurser och avhandlingar som andra målrelaterade aktiviteter, således har relevans för såväl de enskilda doktoranderna och deras intressen och framtida karriärmöjligheter, som aktörer i det omgivande samhället och deras kunskapsbehov.

För det andra har vi fått uppfattningen att den aktuella forskarutbildningen på ett övergripande plan, och på samma sätt som inom andra forskarutbildningar, arbetar för *att sätta doktoranders lärande i fokus*, och att man även på denna punkt är medveten om vilka strategiska överväganden som måste göras för att detta ska kunna förbättras ytterligare.

För det tredje finner vi ingen som helst anledning att betvivla att *utbildningen vilar på vetenskaplig och/eller konstnärlig grund samt beprövad erfarenhet*. Forskningen vid institutionen är omfattande, bred, kvalificerad och framgångsrik, och antalet professorer, docenter och disputerade lektorer är stort, vilket garanterar att både kursverksamhet och avhandlingsarbeten har goda förutsättningar att vila på stabil och gedigen vetenskaplig grund.

För det fjärde finner vi inte heller någon anledning att anmärka på kravet om att handledare och lärare på den aktuella forskarutbildningen ska ha *ämnesmässig och pedagogisk kompetens*. Inte heller framstår lärarkapaciteten som problematisk. De utmaningar som institutionen har att hantera på den här punkten handlar om att matcha doktorandernas behov och kunskapsintressen med befintliga handledare och deras kompetens, samt att fortsätta vara transparent och tydlig vad gäller hur fördelningen av handledare går till och efter vilka principer man tar hänsyn till handledares önskemål om att få möjligheter till doktorandhandledning.

För det femte är vårt intryck att *förutsättningar för doktorandinflytande* på såväl enskild som kollektiv nivå vad gäller utbildningens planering, genomförande och uppföljning är tillfredsställande. Varken i självvärderingen eller i doktorandinlagen nämns något som talar emot en sådan bedömning. Inte heller i våra samtal med alumner och nuvarande doktorander framkommer på den här punkten något annat, snarast bekräftas bilden av ett förhållandevis friktionsfritt inflytande på kollektiv nivå (även om det inte har stått helt klart hur formerna för detta inflytande är reglerade och arrangerade).

Däremot ventilerades frågan om det som i doktorandinlagen benämndes som balansgången mellan frihet och styrning av doktorandstudier och avhandlingsarbete, framföra allt med avseende på att olika doktorander kan ha olika syn på hur mycket styrning man vill ha och känner sig behöva. Det påpekades också i självvärderingen att detta har varit ett återkommande tema i de uppföljnings- och utvärderingssamtal som regelmässigt görs med varje doktorand. Just med tanke på att doktorandernas behov och intressen vad gäller frihet kontra styrning varierar, så är vår uppfattning att en sådan medvetenhet ofrånkomligt bör innebära fortlöpande diskussioner på kollektiv nivå (i form av dialoger mellan ansvariga, handledare och doktorander), men också en fråga som på ett tydligt och flexibelt sätt bör diskuteras med varje enskild doktorand.

Vi har inte heller haft anledning att peka ut några särskilda brister eller mer specificerade rekommendationer vad gäller de tre sista kriterierna. Beträffande

internationalisering är vår sammanfattande bedömning att det finns mycket som tyder på en positiv utveckling under de senaste åren men att det också finns utmaningar som kräver aktivt och strategiskt utvecklingsarbete. Inte minst gäller detta språkfrågan. På det stora hela är det vår uppfattning att det också finns en medvetenhet kring betydelsefulla aspekter av *jämställdhets- och likabehandlingsfrågorna* i relation till forskarutbildningen, även om de i likhet med frågan om *hållbar utveckling* behandlas i förhållandevis kortfattade ordalag i självvärderingen. Det enda vi kan anföra här är väl att båda dessa frågor hade förtjänat ett något större utrymme och en mer problematiserande framställning.

När det gäller de utvärderingskriterier som vi har haft mest anledning att komma med rekommendationer – och som på så vis kan identifieras som prioriterade utvecklingsområden – så menar vi för det första att det finns ett behov att se över *formerna för kvalitetssäkring och kvalitetsutveckling*. Framför allt menar vi att löpande utvärderingar bör ges en något fastare form, vilket också bör inkludera en mer systematisk och dokumenterad uppföljning av de adderande aktiviteterna.

Därför uppfattar vi de intentioner som man har från institutionens sida vad gäller att utveckla fastare former för såväl löpande, systematiskt uppföljningsarbete, som för strategiskt och mer långsiktig utveckling, som välbehövliga och välkomna. Oavsett om detta kommer att ske genom etablering av professorsråd, via en förstärkning av befintligt handledarkollegium, eller via inrättandet av ett särskilt forskarutbildningsråd, menar vi att det är viktigt att förtydliga, och så långt som görligt formalisera, den här typen av kollegialt ansvar och kollegiala arbetsuppgifter. Därtill – möjligen överflödigt att påpeka – bör doktoranderna ges goda förutsättningar att utöva ett substantiellt inflytande inom ramen för sådana strukturer.

För det andra är vår sammanfattande bedömning att institutionen är väl medveten om de brister och utmaningar som finns när det gäller *att säkerställa att doktoranderna når upp till lärande- och examensmål*. Detta inbegriper vad som behöver göras för att dels utveckla och förstärka de aktiviteter som i första hand är förknippade med själva avhandlingsarbetet, men kanske framför allt bringa en större ordning och tydlighet i hur man framöver ska handskas med de adderande aktiviteterna på ett enhetligt och ändamålsenligt sätt.

För det tredje vill vi understryka behovet av att arbeta vidare med frågan om *doktorandernas arbetsvillkor och psykosociala arbetsmiljö*. Vikten av detta framstod med all önskvärd tydlighet i både självvärderingen och doktorandinlagen. Vi ser därför nödvändigheten i att utbildningsansvariga, i dialog med doktorander och handledare, dels förstärker och kommunicerar tydligare om befintliga stödsystem, dels identifierar och åtgärdar sådana förhållanden som på olika vis medverkar till svårhanterbar oro och stress bland doktoranderna.

Några synpunkter på utvärderingsprocessen

Avslutningsvis vill vi som utlovat framföra några synpunkter på själva utvärderingsprocessen. När det gäller *underlaget* i form av självvärdering, doktorandinlagen och ett antal nödvändiga bilagor i form av styrdokument och olika typer av sammanställningar så menar vi att detta har gett oss både en god helhetsbild men också nyttig

detaljinformation på en lång rad centrala punkter. Ett kompletterande material skulle kunna ha utgjorts av en systematisk sammanställning av aktiviteter utanför själva avhandlingsskrivandet, t.ex. involvering i forskargrupper, nätverksanknytning, konferensdeltagande, undervisning etc. I självvärderingen betonas att sådana aktiviteter och möjligheter är vid handen, men för vår del är det svårt att avgöra i vilken omfattning och hur det ser ut mellan olika doktorander.

Vad vi förstår är doktorandinlagen i sin tur skriven efter, och som en slags respons på, institutionens självvärdering. Detta är å ena sidan av godo därför att det ger doktorander en möjlighet att göra nödvändiga kompletteringar och ge sin syn, vilket resulterar i att inlagen i första hand koncentreras till sådant som doktoranderna uppfattar vara de viktigaste frågorna och problemen att uppmärksamma och hantera. Å andra sidan skulle man kunna överväga att låta även doktorandinlagen i något mer systematisk form följa mallens elva utvärderingskriterier (men fortfarande som respons på självvärderingen).

Vi har också saknat mer utförlig information om utbildningens *ekonomiska förutsättningar*. Möjligen är detta något som inte självklart har uppfattats som nödvändigt utifrån utvärderingsmodellens koncentration till de elva kriterierna. Dock ingår det i vårt mandat att förutom styrkor och utmaningar även identifiera utvecklingsmöjligheter, och vi menar att flera av dessa kriterier – och dess reella förutsättningar – i allra högsta grad är påverkade av resurser och ekonomiska omständigheter. Det gäller t.ex. kursutbud, förmågan att skapa förutsättningar för att ge alla doktorander möjligheter till konferensdeltagande, språkgranskning etc. Just det sistnämnda, tillsammans med uppgifter om doktorandlön, är också det som nämns i självvärderingen vad gäller ekonomiska aspekter.

Vi menar dock att det är rimligt att låta den här typen av utvärderingar också inlemma frågor om utbildningens nuvarande och framtida resursmässiga förutsättningar, vilket t.ex. skulle innebära information om fakultetsanslagens storlek och förändring, samt en diskussion om vad detta betyder för den berörda forskarutbildningens totala volym vad gäller t.ex. antal doktorander (och hur man överhuvudtaget ser på dimensioneringen av utbildningen).

Detta anknyter också till en ytterligare möjlig utvärderingsaspekt, nämligen i vilken utsträckning det finns mer långsiktiga utvecklingsplaner och hur dessa ter sig. Den nuvarande utvärderingsmodellen bygger på en genomgripande beskrivning av nuläget och identifiering av brister och utmaningar med relativt kortsiktigt fokus – därigenom riktas inte blicken mot mer långsiktiga och strategiska överväganden. Det underlag som vi har fått berör i mindre skala – t.ex. i form av informationen om de nyligen erhållna rådsmedlen för en forskarskola – planer på längre sikt, men kunde med fördel även behandlats som en självständig punkt i utvärderingsmodellen. Däremot måste det sägas att har vi fått en osedvanligt bra och tacknämlig bild bakåt genom läsningen av den nyligen färdigställda rapporten om forskarutbildningens historik. Eller med andra ord: mycket om då och nu, men mindre om sedan.

Avsaknaden av information om ekonomiska förutsättningar och långsiktiga strategier och planer leder oss också över till *platsbesöket*. Detta var i stort välplanerat och inkluderade möten med studierektorer, alumner och doktorander. Vår uppfattning är att

dessa möten var informativa, klagörande och av stor betydelse för vår möjlighet att genomföra utvärderingen. Om man ska genomföra ett platsbesök under en dag kan det naturligtvis vara svårt att hinna med att samtala med alla grupper om allt som kan vara av vikt. Men vi menar att det hade varit av värde att också ha möten med dels institutionsledning (främst prefekt, vilken vi i det här fallet bara hade tillfälle att äta lunch tillsammans med), dels fakultetsledning (dekan och/eller prodekan med ansvar för forskning och forskarutbildning).

På institutionsnivån handlar det t.ex. om hur man ser på forskarutbildningen i förhållande till övrig verksamhet som senior forskning och undervisning, men också på doktoranders möjlighet att undervisa, samt forskarutbildningens roll vad gäller personalförsörjning etc. När det gäller fakultetsnivån handlar det för det första om att fakulteten har det yttersta kvalitetsansvaret. För det andra avgör fakulteten fördelningen av fakultetsmedel (som är ett nollsummespel med inbyggda prestationsinslag och konkurrensförhållanden mellan forskarutbildningsämnen), och för det tredje tillhandahåller fakulteten gemensamma forskarutbildningskurser och andra aktiviteter.

Det hade inte heller skadat att under platsbesöket få möjlighet att träffa några handledare för att därigenom få en kompletterande bild av hur dessa uppfattar t.ex. samspelet med studierektorn, frågan om avhandlingsarbetets seminarieorganisering eller hur man ser på de adderande aktiviteterna, vilka man ju har ett särskilt ansvar för.

Avslutningsvis har vi under resans gång haft smärre synpunkter på utvärderingens tidsmässiga upplägg. I anvisningarna angavs att en preliminär slutrapport skulle skrivas och göras tillgänglig innan platsbesökets genomförande. Vi har istället föreslagit att slutrapporten ska skrivas *efter* platsbesöket, ett förslag som vi relativt omgående fick gehör för. Den huvudsakliga anledningen är att platsbesöket är ett utmärkt tillfälle för att fråga om oklarheter i självvärdering och annat underlag.

Göteborg, Helsingfors och Oslo 2019-06-07

Peter Dellgran (ordförande), Marjaana Seppänen och Ivar Lødemel